

<https://doi.org/10.28925/2311-259x.2022.1.5>
УДК 654.195(477:410):659.3

Оксана Журавська

Київський університет імені Бориса Грінченка
вул. Маршала Тимошенка, 13-Б, м. Київ, 04212, Україна
 <https://orcid.org/0000-0002-4623-8933>
o.zhuravska@kubg.edu.ua

ЦИТУВАННЯ ДЖЕРЕЛ В ІНФОРМАЦІЙНИХ РАДІОПЕРЕДАЧАХ

Предмет статті становлять особливості цитування джерел в українському інформаційному просторі на прикладах випусків новин загальноукраїнських радіостанцій розмовного формату. Актуалізує визначене питання, зокрема, насиченість інформаційного поля дезінформацією, фейками, пропагандою, маніпуляціями із даними тощо. Неуважне ставлення редакцій до перевірки джерел інформації, точності відомостей, ненадання слова всім учасникам конфліктних ситуацій, відсутність фахових коментарів призводять до порушення професійних стандартів у журналістських матеріалах, які виходять в ефір. Наслідком цього є зниження довіри аудиторії як до певного медіа, так і медійників у цілому. Знизити ризики цих наслідків можна завдяки систематичному моніторингу інформаційного сегменту радіомовлення і формуванню на його результатах теоретичних засад та практичних рекомендацій з удосконалення, зокрема, цитування джерел інформації. Тому мета статті — узагальнити відомості про основні різновиди цитування в інформаційних радіо-текстах (документальних записах — синхронах, непрямій мові, словах-маркерах), визначити основні помилки, яких припускаються автори під час роботи з ними, і розробити рекомендації щодо запису та монтажу синхронів.

Для вивчення інформаційного радіопростору і визначення особливостей цитування джерел у ньому було застосовано метод якісного контент-аналізу. Матеріалом для цього стали випуски новин загальноукраїнських радіостанцій розмовних форматів: «Українське радіо» («Перший канал» і «Промінь»), «Громадське радіо», «Радіо НВ». Результати контент-аналізу дали змогу визначити певні тенденції щодо цитування, які впливають на інформаційну насиченість повідомлень, їхню відповідність професійним стандартам, а також динаміку ефіру й полегшують сприйняття новин. Крім того, було узагальнено інформацію про основні способи цитування (синхрони, непряму мову, слова-маркери), їхні змістово-композиційні особливості. Окрему увагу приділено цитатам-синхронам (документальним записам). За формою синхрони можуть бути різновидом виступу, інтерв'ю, коментаря тощо, які характеризуються лаконічністю, влучністю, компактністю. Проаналізовано помилки, яких припускаються автори під час підготовки синхронів до ефіру на етапі збирання інформації, змістового й композиційного узгодження з основним текстом повідомлення. Практичне значення дослідження зумовлене підготовленими рекомендаціями з цитування джерел інформації з дотриманням професійних стандартів. Перспективним можна визначити подальше вивчення проблеми на прикладі локальних розмовних радіостанцій.

Ключові слова: цитування джерел; синхрон; інтерв'ю; коментар; радіо; інформаційна передача; новини.

Вступ. Питання довіри аудиторії до медіа є як ніколи актуальним. Доступність технічних засобів і каналів передавання інформації, з одного боку, спростила її поширення, з іншого боку, ускладнила процес перевірки. Унаслідок цього інформаційний простір наповнюється дезінформацією, пропагандою, маніпулятивними твердженнями, фейками і фактоїдами. Редакціям доводиться дедалі активніше працювати з джерелами, надійність яких і наміри поширення відомостей викликають занепокоєння. Крім того, редакції мають дбати про своє реноме, прагнуть не тільки утримувати цільову аудиторію, а й розширювати її, виконуючи завдання з надання повної та об'єктивної інформації про факти і події.

Як свідчать дані моніторингів, якість інформаційних матеріалів на радіо не завжди відповідає очікуванням слухачів і вимогам професійного

кодексу. Вивчення випусків новин «Українського радіо» за листопад 2021 року продемонструвало тенденцію до порушення стандарту балансу думок (17 % новинних матеріалів), достовірності (37 % новинних матеріалів), відокремлення фактів від думок (41 % новинних матеріалів) (Моніторинг, 2021). Як правило, висвітлюючи актуальні події конфліктної природи, що викликають резонанс у суспільстві, журналісти не надають слова ані безпосереднім учасникам, ані експертам. Наприклад, в одному з випусків міністр цифрової інформації М. Федоров розповів про те, що використання застосунку «Дія» є цілком безпечним. При цьому журналіст не надав слухачам інформації про можливість загроз неправомірного поширення даних. У матеріалі не висловилися ані експерти з безпеки, ані критики застосунку (ГО «Детектор медіа», 2021).

Частими причинами порушення стандарту достовірності, балансу, відокремлення фактів, точності в новинних випусках радіостанцій є:

- відсутність посилань на джерела інформації;
- наявність неперсоніфікованих указівок на джерело інформації (*сповіщає офіс Генерального прокурора, повідомляє міська рада, повідомляють у столичній адміністрації, за інформацією ЗМІ, за приблизними оцінками тощо*);
- посилання на ненадійне джерело інформації без підтвердження в джерелах із позитивною репутацією, зокрема й наведення даних із соціальних мереж;
- посилання на анонімні джерела інформації без нагальної потреби, бо поширення наданої ними інформації не загрожує їхньому життю чи діловій репутації, а сама інформація не має надзвичайно вагомого, першочергового значення для суспільства (*кажуть експерти, кажуть деякі журналісти тощо*);
- уживання в цитуваннях слів, що мають яскраве емоційне забарвлення або надають невинувато високу оцінку їхній значущості (*заявляє, наголошує, зазначає тощо*) (ГО «Детектор медіа», 2021).

Викликає занепокоєння те, що дані моніторингу сигналізують про тенденцію до зростання порушень стандартів попри значну увагу медійників до цієї проблеми. Припускаємо, що однією з причин такої ситуації може бути незнання або недостатнє знання журналістами й редакторами зокрема способів посилання на джерела інформації та його цитування, які і є предметом аналізу в цій розвідці.

Результати дослідження. Слово є основним виражальним засобом радіомовлення, тож основні способи цитування джерел пов'язані насамперед із ним та аудіоканалами комунікації, на відміну від візуальних засобів онлайн-видань чи телебачення.

Найбільше відповідає стандарту достовірності цитування за допомогою **документальних записів (синхронів)**, що частково дає змогу зняти питання про можливість перекручування інформації журналістом чи неповноту надання фактів, потрібних для розуміння суті події. Із цього погляду менш надійними, але активно використовуваними в практиці радіо є **непряма мова**, а також спеціальні **слова-маркери**, які позначають межі прямої мови (того, кого цитують) і авторські слова (текст журналіста, ведучого тощо).

Використовуючи як цитування джерел непряму мову, автори можуть помилятися, неправильно узгоджуючи її елементи. Наприклад, у повідомленні *«Далі з трибуни виступив міністр охорони здоров'я. Максим Степанов наголосив, маємо черговий сумний коронавірусний рекорд. І наголосив: якщо хочемо вийти з пандемії успішно, на медицину треба виділяти набагато більше коштів»*. Безперечно, зауваження викликає вживання слова «рекорд» у контексті статистичних даних про хворих. Крім того, тут варто прибрати

повтори слова «наголосити» й перевести пряму мову в непряму або позначити цитату словами-маркерами.

У *таблиці 1* подано коротку характеристику різних способів цитувань та приклади їхнього використання в радіоповідомленнях і передачах.

Одним із важливих складників інформаційних повідомлень і передач на радіо є аудіофрагменти (в англійській практиці *soundbites, cut, clip*) — документальні записи живих голосів героїв, зокрема відомих політиків, урядовців, керівників установ і підприємств та інших офіційних осіб, а також коментаторів, експертів тощо. У фаховій літературі його можуть означувати як «коментар», у неформальному професійному спілкуванні журналісти часто називають ці фрагменти «синхронами».

Слово «синхрон» спочатку ввійшло в обіг у телевиробництві за часів, коли відео та аудіо записували на плівки окремо, а потім, монтуючи, зводили, тобто *синхронізували* картинку і звук.

Джерела синхронів можуть бути різноманітними: бесіди, інтерв'ю, пресконференції, брифінги тощо. Це можуть бути і записи кореспондента на місці події, і фрагменти спілкування телефоном чи засобами ір-телефонії (Skype, Viber, Zoom та ін.), і нарізки трансляції за умови якісного звуку в ній тощо.

Тобто синхрон — це аудіофрагмент, добір якого здійснюється цілеспрямовано залежно від змісту інформаційного повідомлення, репортажу, сюжету (*англ. story, feature, feature story*), слоту тощо.

Отже, перебуваючи на місці події чи спілкуючись із героями та експертами, журналіст має розуміти, що саме зі сказаного можна буде пізніше використати для підготовки зібраної інформації для трансляції в ефірі.

У теорії тележурналістики питання про синхрони розроблено доволі повно та якісно з огляду на практичну значущість і важливість цієї форми насамперед в інформаційних журналістських матеріалах. Принагідно згадаймо у зв'язку з цим розвідку Н. Симоніної, яка аналізує синхрони як різновиди інтерв'ю (Симоніна, 2012).

Проте в теорії радіожурналістики питання про документальні записи (синхрони) ще потребує вивчення саме з огляду на сучасну практику інформаційного радіомовлення. Це питання частково порушують З. Галаджун та Ю. Осьмак, звертаючи увагу на подекуди неякісні записи коментарів, які звучать у випусках новин українських радіостанцій. Крім того, авторки зазначають, що частими є синхрони, які не записав «у полі», тобто на місці події, кореспондент, а начитав у студійних умовах сам журналіст. Унаслідок цього втрачаються документальність, ефект присутності, яких записам надають інтершуми. При цьому самі інтершуми не мають бути гучнішими за голоси людей, що треба враховувати журналістові під час роботи на місці події (Галаджун, 2019).

Питання про синхрони є важливим також і з огляду на те, що використання документальних записів є показником дотримання чи порушення **журналістом професійних журналістських стандартів й етичних норм**: ідеться насамперед про достовірність, точність, баланс думок і точок зору.

Отже, зазвичай синхрони — це фрагменти інтерв'ю, живі голоси героїв історії, очевидців події, коментарі експертів, а також заяви політиків, урядовців, керівників компаній тощо. Вони допомагають журналістові передати суть новини, доповнюють і балансують аргументи різних сторін конфлікту, додають важливих деталей для розуміння висвітлюваної проблеми, підсумовують інформацію тощо.

Хронометраж синхрону може становити від 10 до 40 секунд, що зумовлено завданням, змістом і формою матеріалу, який журналіст готує до ефіру.

Крім того, синхрони важливі для темпоритму й емоційної палітри випуску новин чи передачі — урізноманітнюють і увиразнюють їх, активізуючи увагу слухачів, викликаючи їхню довіру до повідомлюваного. З огляду на це видається доволі корисною практика запису синхронів на тлі звукової палітри, що панує на місці роботи кореспондента. Щоправда, записи мають бути якісними, а інтершуми не повинні перекривати голос людини, щоб слухачам було зрозуміло, про що йдеться. Звернути варто увагу й на те, що не всі записані звуки схожі на себе в реальності. Тож треба вибрати правильну позицію для запису.

Таблиця 1. Способи цитування джерел інформації в радіомовленні

СПОСІБ ЦИТУВАННЯ	ВИЗНАЧЕННЯ	ПРИКЛАДИ
ДОКУМЕНТАЛЬНИЙ ЗАПИС (СИНХРОН)	Живі голоси героїв події, зокрема заяви відомих політиків, урядовців, керівників установ і підприємств та інших офіційних осіб, а також коментаторів, експертів тощо, записані кореспондентом на місці події, чи змонтовані фрагменти трансляцій офіційних заходів чи передач радіостанції або інших ЗМІ	ВЕДУЧИЙ : «Вікно життя» запрацювало у Кам'янець-Подільському перинатальному центрі на Хмельниччині. Це спеціальний бокс, де мати може анонімно залишити свою новонароджену дитину. За словами головного лікаря перинатального центру N, його облаштування коштувало 13 тисяч гривень. Частину грошей спрямували з міського бюджету, а частину надали спонсори. Говорить N. СНХ : Там є якби лоточок, є одяльця. Вона ложить туди дитину, накриває її і закриває це віконце. Нажимає на дзвінок — і може піти. Буквально до хвилини часу медичні працівники з внутрішньої сторони відкривають ці дверця і забирають це немовля. Роблять аналізи. Дитина обстежується, оглядається. І далі відбувається все по протоколу. Займаються цим служби відповідні. Ми маємо право тримати цю дитину в стаціонарі до двох місяців
НЕПРЯМА МОВА	Переказані журналістом дуже близько до змісту слова героя новинного повідомлення, без перекручування інформації і з повним контекстом (бекграундом), потрібним для розуміння змісту. При цьому журналіст використовує слова-маркери, які позначають, що джерелом інформації є інша людина (<i>повідомляє, говорить, визначає, за його словами</i> тощо)	РНБО може застосувати персональні санкції до кожного з депутатів Державної думи Росії, які голосували за звернення до В. Путіна щодо легалізації самопроголошених «Л/ДНР». Про це повідомив голова ВР пан Руслан Стефанчук і додав : як член РНБО пропонуватиме це рішення. Нагадаю: вчора Державна Дума Росії ухвалила звернення до президента Путіна про визнання незалежності «Л/ДНР». Своєю чергою, Київ попередив партнерів про позицію, згідно з якою у разі визнання Москвою так званих Л/ДНР Росія вийде з Мінських домовленостей. Про це повідомив міністр закордонних справ Д. Кулеба. Сам же президент Росії взяв до уваги звернення Державної думи, але таке визнання не корелює з Мінськими угодами. Про це нині сказав його речник Дмитро Песков, чиї слова навели видання ТАСС і «Медуза». Спікер також відкинув закиди Києва, що видача російських паспортів жителям ОРДЛО порушує домовленості. За його словами , Москва це робить, зокрема, з гуманітарних міркувань
СЛОВА-МАРКЕРИ	Спеціальні слова, які допомагають позначити межі прямої мови (героїв, експертів тощо) та слова автора (журналіста чи ведучого): <i>Цитата — Кінець цитати, Цитую</i> тощо. У письмовому тексті пряма мова позначається лапками, але в усному лапкування має бути передане словами-маркерами	У Вашингтоні також вважають, що президент Росії триматиме чисельну групу військ біля українських кордонів, аби мати важіль для просування вимог Кремля. Про це в інтерв'ю «Українській правді» заявила заступниця Держсекретаря США Венді Шерман. Далі зацитую : «Звичайно, є імовірність, що Путін лишатиме війська навколо України, щоби залякувати та стримувати, намагаючись вибити поступки. Але складно тримати війська місяцями, оточивши Україну. Як довго це триватиме, я не знаю», — зазначила Шерман

Важливим є й питання про класифікацію синхронів. На нашу думку, типологія документальних записів Н. Симоніної цілком може бути взята до уваги. Вона, по суті, відповідає традиційному в українському журналістикознавстві жанророзподілу. Зокрема, дослідниця визначає три різновиди синхронів:

- 1) інформаційні;
- 2) аналітичні;
- 3) портретні (2012, с. 183).

Інформаційний синхрон містить важливі для розуміння події факти й подробиці, відповідаючи на запитання *Хто? Що? Де? Коли?* До цієї групи належать заяви політиків, урядовців, керівників

організацій і підприємств на важливі для життя суспільства теми тощо. Крім того, це можуть бути пояснення ситуації від героїв, очевидців подій.

Приклади інформаційних синхронів

ВЕДУЧИЙ: Нас об'єднує єдине бажання жити в мирі. Президент Зеленський записав відео до Дня єднання. Тепер це свято щороку відзначатимуть на державному рівні. Сьогодні зранку марафон Єднання «#UA Разом» транслювали на всіх платформах Суспільного.

СНХ: *Сьогодні — важливий день, День єднання нас усіх. Ми різні, але об'єднує нас єдине бажання — бажання жити, жити в мирі, жити щасливо. Тільки ми разом зможемо наш дім захистити. З Днем єднання, синьо-жовті, з Днем єднання, Україно!*

ВЕДУЧИЙ: Нині в різних містах України заплановані патріотичні мітинги, а в закладах освіти — тематичні уроки. Своєю чергою, в кінотеатрах і на телеекранах покажуть фільми українського виробництва...

ВЕДУЧИЙ: Протягом доби на Кіровоградщині рятувальники витягли зі снігових заметів 12 автомобілів у п'яти районах та в Кропивницькому. Про це Суспільному повідомила речниця державної служби з надзвичайних ситуацій в області Оксана Мачак.

СНХ: *Надали допомогу чотирнадцяти громадянам, які знаходились в автомобілях на ускладнених ділянках автошляхів у Знам'янському, Новомиргородському, Вільшанківському, Маловисківському, Долинському районах та місті Кропивницькому. Всього залучено 12 одиниць техніки, з них 10 вантажних автомобілів та 2 легкових авто.*

Аналітичні синхрони виражають позиції учасників події чи фахівців-експертів із приводу порушеної проблеми, коментарі щодо причин і можливого розвитку подій. Вони містять відповіді на запитання *Як? Чому? Які передумови того, що сталося? Які наслідки цього?* тощо. Можуть містити оцінні судження. І саме використання аналітичного синхрону дає змогу відокремити факти від коментарів і оцінок, збалансувати погляди щодо висвітлюваної проблеми, тобто подати інформацію з дотриманням професійних стандартів та етичних норм.

Приклад аналітичного синхрону

КОРЕСПОНДЕНТ: В N та N протестували проти закриття ринків. Близько 70 підприємців та торговців зібралися біля будівлі N облдержадміністрації. В N влаштували автопробіг, вимагали послабити карантин. Нині місто у червоній зоні. Учасники акції обклеїли автівки написами «Карантин вбива!» і «Ні знищенню малого бізнесу!» Організатор акції N дещо розповів, що після локдауну минулого року десять відсотків підприємців досі не повернулися на роботу. До того ж людей обурюють подвійні стандарти, наприклад те, що будівельні ринки закриті, тоді як будівельним супермаркетам працювати дозволили.

СНХ: *Рік тому ми досягли успіху, ми змогли досягнути компромісу з Міністерством економіки і взагалі з Кабміном про те, щоб дати можливість бізнесу працювати.*

Портретні (іміджеві) синхрони додають до характеристики героя важливі деталі, сприяють розкриттю його вдачі.

Приклад портретного синхрону

ВЕДУЧА: Огневич зізналася, що тоді переживала скоріше драму особистого життя, але на цей момент вона дуже вдячна цьому періоду, тому що він і надихнув її на створення цієї пісні.

СНХ: *Я отак зараз озируюся назад — і все одно я стала сильнішою завдяки їм. І якісь такі прориви в моєму житті, і творчому також, теж сталися завдяки цим хлопцям. Тому що тобі треба отакий квантовий стрибок. Пишеться музика. Пісня «Запали вогонь»... І текст до неї я також писала в такий складний момент життя. І цей текст, і музику, якось воно так гармонійно стало, музику написав Михайло Некрасов. І вона стала відомою.*

Н.Симоніна називає синхрон різновидом інтерв'ю, спираючись на дані досліджень Барбари Елісон. Обидві дослідниці визначають такі різновиди інтерв'ю, як «інтерв'ю під синхрон» (синхрон) та «інтерв'ю запитання-відповіді», що відрізняються хронометражем і призначенням. Якщо інтерв'ю зазвичай є самостійним продуктом, то синхрон обов'язково є складником більших ефірних форм (Симоніна, 2012, с. 181).

За такою логікою і з урахуванням змістового аспекту синхрони можна розглядати і як різновиди *коментаря* (короткого коментаря) або *виступу*. Відмінність між коментарем і виступом, як пояснює В. Лизанчук, полягає в тому, що в другому р про подію розповідає її учасник чи свідок, у першому — така умова не обов'язкова. Коментатору достатньо «*все детально знати про цю чи аналогічну подію*» (2006, с. 388), щоб осмислити факти, зробити відповідні висновки й озвучити їх.

Проте постає питання, чи потрібні такі жанрові паралелі або ж, можливо, синхрон як документальний запис треба вважати окремим жанром? Якщо брати до уваги особливості синхронів і потреби практики, таку форму подання інформації слід аналізувати окремо як один зі складників новин та інформаційних передач. Принаймні це світова практика, відображена в рекомендаціях для журналістів провідних видань і підручниках, наприклад П. Чантлера та П. Стюарта (2003), П. Хюллен і Т. Карг (2010).

По-перше, синхрони відрізняються від інтерв'ю, коментаря і виступу як жанрів хронометражем, зазвичай вони тривають не більше ніж одну хвилину. Документальні записи дозволяють журналістові подати інформацію із дотриманням професійних стандартів та етики, забезпечують достовірність і точність, баланс думок тощо.

По-друге, синхрони мають бути водночас влучними, точними, лаконічними, максимально інформативними. Вони є сконцентрованим ядром інформації в разі заяв політиків, розкриття деталей події від героя чи свідків та ін.

Заяви політиків у якості синхронів дуже активно використовують у світовій практиці як елементи творення їхнього іміджу. Як зазначають О. Баз і М. Грейб із Індіанського університету, політичні консультанти рекомендують політиками добирати влучні вислови, які залюбки будуть поширювати журналісти в новинах (Bas, 2015). Так, у 1988 році під час Національного з'їзду Республіканської партії кандидат у президенти США Джордж Буш-старший виголосив: «Читайте з моїх губ: жодних нових податків» (Read my lips: no new taxes). Цей вислів із написаної спічрайтером промови швидко був рознесений медіа та закріпився у свідомості виборців, проте пізніше не вийшов на добро, оскільки президент Буш так і не зміг дотримати обіцянки.

По-третє, синхрон може породжувати інформаційну хвилю, тобто сам стає обговорюваною новиною. Так, посол України у Великій Британії Вадим Пристайко, відповідаючи в інтерв'ю на запитання ведучого BBC Radio Live 5, чи може Україна розглядати питання про відмову від вступу в НАТО, відповів, що може. І уточнив, що це з урахуванням тих загроз, які постали перед Україною. Пізніше з'явилось повідомлення від МЗС України про те, що слова посла про НАТО медійники вирвали з контексту, це було «невдале формулювання». Свої слова мав прокоментувати і сам посол в інтерв'ю BBC Breakfast, спростувавши можливість відмови від прописаного в Конституції курсу країни на інтеграцію.

По-четверте, у разі висвітлення журналістом конфліктної ситуації синхрони є важливими для того, щоб інформація була подана збалансовано.

По-п'яте, синхрони можуть записуватися цілеспрямовано для певного запланованого редакцією сюжету чи репортажу, що може бути включений у великий за хронометражем випуск чи інформаційний блок. Але можуть і добиратися з уже записаного матеріалу, наприклад трансляції пресконференції, брифінгу, інтерв'ю радіостанції чи іншим ЗМІ, із якими вона працює тощо.

Підготовка синхронів до ефіру. Активне використання документальних записів (синхронів) у практиці інформаційного мовлення актуалізує й питання про можливі помилки, яких можуть припускатися журналісти чи редактори під час підготовки матеріалів до ефіру.

Для цього пропонуємо проаналізувати одне з інформаційних повідомлень у випуску новин «Українського радіо» (від 27 червня 2018 р., 07:00–07:08).

Одразу зауважимо, що предметом аналізу є не інформативність передачі (хоча потребує цього, бо випуск новин загальноукраїнський, але висвітлені в ньому події або світові, або вузько локальні; актуальні для життя країни політичні чи соціальні питання в ньому не порушуються взагалі), а саме використання синхронів у контексті інформаційної передачі.

Загальний хронометраж випуску становить 8 хвилин, він містить п'ять інформаційних повідомлень і рубрику «Погода»:

Повідомлення 1. Пожежі в Греції (приблизно 80 с).

Повідомлення 2. Пожежі в Німеччині (приблизно 40 с).

Повідомлення 3. Нашестя жуків у селі Жердя Чемеровецького району, синхрони якого, власне, і проаналізовані (приблизно 3 хв).

Повідомлення 4. Презентація реконструкцій корон у «Софії Київській» (приблизно 80 с).

Повідомлення 5. Реставрація у Львові фрески на будівлі Центрального історичного архіву (приблизно 1 хв 30 с).

Рубрика «Погода».

Синхрони є в трьох із восьми повідомленнях, які презентують тематичний блок регіональних новин. Об'єктом аналізу є третє інформаційне повідомлення про нашестя жуків, а його результати узагальнено в таблиці 2.

Починається повідомлення з інформативного підведення ведучого в студії до репортажу, яке повністю розкриває суть події й означає проблему: місцеві жителі налякані тим, що в їхніх оселях та на їхніх подвір'ях з'явилось багато жуків, і не знають, як їх позбутися. Наступним елементом є монтований репортаж від кореспондента з місця події із розповідями місцевих жителів і коментарем експерта. Вибір респондентів тільки частково відповідає меті матеріалу. Перший синхрон місцевої жительки можна назвати вдалим лише з огляду на те, що він створює ефект присутності, проте синхрон другої місцевої жительки вже є зайвим, не додає значущих деталей. Крім того, величезним мінусом записів є їхня якість: подекуди важко розібрати, що саме говорять герої, іноді паузи між репліками настільки короткі, що спотворюється природне мовлення.

Тож авторів репортажу для ефіру можна було вибрати тільки один, але більш якісний матеріал. Вибір експерта здається логічним, але кореспондент не ставить запитання таким чином, щоб отримати зрозумілу відповідь і практичні поради для стурбованих жителів села. Було б доцільно кілька разів перепитати, поставити уточнювальні запитання, щоби почути і записати чітку й інформативну відповідь респондента. Крім того, кореспондент не звертається до представників місцевої влади.

Отже, інформаційна вага синхронів мінімальна, вони фактично дублюють озвучені ведучим у студії відомості. З іншого боку, синхрони активізують слухання, створюючи ефекти присутності, проте через їхню низьку інформативну вагу цей ефект мінімальний.

На що варто звернути увагу журналістові під час запису синхронів.

До запису синхронів треба готуватися, як і до інтерв'ю, тобто вивчати ситуацію та причетних

до неї людей. Крім того, журналіст має принаймні орієнтовно розуміти, про що він буде говорити в репортажі чи сюжеті, тож зможе вдало сформулювати запитання, які можна буде поставити героям.

П. Хюллен і Т. Карг рекомендують готувати не більше ніж 2–3 змістовні запитання. Це добре тим, що журналіст отримує набагато менше матеріалу, який потім у студії доведеться прослуховувати для вибору вдалого синхрону (Хюллен, 2006).

Таблиця 2. Аналіз прикладу змістовних і структурних помилок використання синхронів в інформаційному повідомленні

СКЛАДНИК ВИПУСКУ	ЗМІСТ ПОВІДОМЛЕННЯ	КОМЕНТАР
Підведення ведучого в студії	На Хмельниччині в селі Жердя Чемеровецького району нашестя жуків. Мешканці розповідають: їх багато і на подвір'ях, і у хатах. Комахи кусають тварин та людей. Як з ними боротись, не знають. Зразки жуків передали на дослідження до обласного управління Держпродспоживслужби. Наша кореспондентка N далі	Інформація про подію вичерпна. Повідомлення містить відповіді на основні запитання, які розкривають її суть (Що? Хто? Де? Коли? Як?)
Текст кореспондента	N, яка живе у селі Жердя, каже: чорні жуки у селі з'явилися місяць тому	У підведенні є інформація про мешканців, яких непокоїть нашестя, тож вибір автора цілком виправданий
Синхрон місцевої жительки	Вони називаються жужалиця. Треба травити діхлорфосом і механічним способом їх душити. Ще можна розкласти борну кислоту з цукром. У нас кругом вона розкладена. Жуки лізуть по хаті. Всього в жуках. Спати немає. Боремся ми місяць уже	Зміст синхрону не додає важливих деталей, має низьку якість, деякі слова звучать нерозбірливо, проте створює ефект присутності
Текст кореспондента	Особливо активні комахи вночі, каже дев'яностодворічна N, яка живе у цьому ж селі	Вибір героїні не виправданий, бо вже є свідчення місцевих жителів, про які сказано в підведенні
Синхрон місцевої жительки	Дуже багато. І такі шпаркі, так тікають, що страхи. Я в час ночі до півтретьої толочу їх на площадці, бо вони всі до стіни ідуть і до хати	Створює ефект присутності, проте не має інформаційної значущості
Текст кореспондента	Аби дослідити, що це за комахи, зразки жуків сільський голова передав до обласного управління Держпродспоживслужби	Коментар експерта важливий для розуміння проблеми і можливих шляхів її подолання
Коментар експерта	На дослідження нам передали жужелицю. Не така, як заселяє посіви сільськогосподарських культур, як зернова жужелиця — це турун. Це жужелиця волосиста. Чому вона заселила господарство? Таке міркування є, що личинки, якими живиться жужелиця, знищилися під дією, можливо, хімічних обробок. І вона якийсь свій обмежений спосіб життя повела на домогосподарства. Таких випадків у нас ніколи не було. Щоб сказати, як правильно її врегулювати в домогосподарствах, нема у нас таких напрацювань	Експерт не дає відповідей на запитання, яких від нього чекає аудиторія: яким чином можна боротися з жуками? Чи буде місцева влада щось із цим робити? Тощо. Тож його інформаційна вага незначна
Текст кореспондента	Розповіла очільниця відділу прогнозувань фітосанітарної діагностики та аналізу ризиків обласного управління Держпродспоживслужби N нашій кореспондентці N	Кореспондент нагадує слухачам, чий коментар вони почули. Але репортаж не має логічного завершення. По суті, у підведенні є вся важлива інформація

Коли автор розуміє свою мету, він може повторювати запитання в різних модифікаціях і тим самим допомагає респондентові позбутися скутості та прозоріше висловити свою думку.

Не всі співрозмовники можуть чітко й зрозуміло пояснити свою думку, тож запитання можна повторювати. Найголовніше — отримати чітку відповідь, яку потім можна буде вдало використати для розкриття значущих деталей події.

Позитивним моментом є те, що виїзд знімальної групи на місце події є доволі затратним і за часом, і за вартістю. Радіожурналіст може отримати звуковий запис за менший час і з меншими затратами, скориставшись, наприклад, телефоном чи засобами ір-телефонії.

Якість записаного на місці події варто контролювати й перевіряти, оскільки синхрони із нерозбірливим мовленням чи заглушеним інтершумами не просто не сприймаються слухачами, а викликають їхнє роздратування.

На що треба звернути увагу журналістові під час монтажу синхронів.

Якісний інформативний синхрон має логічний початок і завершення, а не звучить як фрагмент, висмикнутий випадково з інтерв'ю чи виступу людини. Журналіст має враховувати весь контекст сказаного, щоби вибрати матеріал для синхрону.

Інформація в синхроні не має дублювати інформацію, яку вже озвучив у підведенні ведучий

або в тексті репортажу кореспондент, а логічно доповнювати її.

Журналістський текст, що обрамлює синхрони, має містити потрібні для їхнього розуміння факти й утворювати переходи між синхронами. Треба обов'язково вказувати, як звати героя чи коментатора, яку посаду він обіймає.

За неправильного використання чи в хибному контексті синхрон стає елементом маніпуляції, тож журналістові слід переконатися, що він подає достатній для розуміння слів героя бекграунд. Невдало дібраний чи неякісний синхрон відвертає увагу слухача від основного змісту інформаційного повідомлення.

Тривалість синхрону визначається, зокрема, змістом повідомлення: у ньому має бути все важливе для виконання журналістом завдання, узгодженого з випусковим редактором, зазвичай це 10–40 секунд. Синхрони не мають бути надто короткими (5 секунд і менше), особливо ті, що важливі для розуміння деталей. Слухач може легко їх пропустити.

Водночас складними для сприйняття є й надто довгі синхрони. Якщо герой розповідає про подію протягом хвилини і більше, можна залишити тільки інформаційне ядро на 30 секунд, а решту інформації передати непрямою мовою. Також можна розбити задовгі синхрони на дві дрібніші частини журналістським текстом, який буде своєрідним містком між ними (Хюллен, 2010).

Висновок. Цитування джерел інформації в практиці радіомовлення залишається актуальною проблемою, про що, зокрема, свідчать моніторинги дотримання професійних стандартів у випусках новин. Вони показують, що порушення достовірності, повноти подачі інформації, балансу думок, відокремлення фактів мають тенденцію до зростання.

У розвідці було визначено основні способи цитування (документальні записи — синхрони, пряма мова, слова-маркери) та описано особливості їхнього оформлення. Крім того, узагальнено інформацію про різновиди синхронів, виконано аналіз основних помилок, яких припускаються автори під час роботи із ними, розроблено практичні рекомендації щодо запису та монтажу синхронів в інформаційних матеріалах. Об'єктом аналізу стали випуски новин та інформаційні передачі загальноукраїнських радіостанцій розмовного формату (Перший канал «Українського радіо», «Громадське радіо», «Радіо НВ»), що ви-

значає перспективність подальшого аналізу інформаційного мовлення локальних українських і світових радіостанцій та їхньої порівняльної характеристики.

Покликання

- Галаджун, З., Осьмак, Ю. (2019). Особливості подавання радіоновин: порівняльна характеристика радіо «Ера ФМ» та «BBC Radio 5 Life». *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Журналістські науки», 3(910), 5–21.* <https://doi.org/10.23939/sjs2019.01.015>
- ГО «Детектор медіа». (2021, 9 грудня). Моніторинг вечірніх випусків новин «Українського радіо» за 22–26 листопада 2021 року. *ДМ Суспільного.* <https://stv.detector.media/monitoring/read/7000/2021-12-09-monitoring-vechirnikh-vypuskiv-novyn-ukrainskogo-radio-za-2226-lystopada-2021-roku/>
- Лизанчук, В. (2006). *Основи радіожурналістики*. Знання.
- Симоніна, Н. (2012). Класифікація сучасного телевізійного інтерв'ю. *Науковий вісник Ужгородського університету. Філологія. Соціальні комунікації, 27, 180–184.* <https://dpspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/3874>
- Bas, O., Grabe, M. (2015). Sound Bite. In G. Mazzoleni. (Ed.). *The International Encyclopedia of Political Communication*. John Wiley & Sons, Inc. <https://doi.org/10.1002/9781118541555.wbiepc063>
- Chantler, P., Stewart, P. (2003). *Basic Radio Journalism*. Elsevier LTD.
- Hüllen, P., Karg, T. (2006). *Manual for Radio Journalists*. Deutche Welle.

References (translated and transliterated)

- Bas, O., Grabe, M. (2015). Sound bite. In G. Mazzoleni. (Ed.). *The international encyclopedia of political communication*. John Wiley & Sons, Inc. <https://doi.org/10.1002/9781118541555.wbiepc063>
- Chantler, P., Stewart, P. (2003). *Basic Radio Journalism*. Elsevier LTD.
- Haladzshun, Z., Osmak, Yu. (2019). Osoblyvosti podavannia radio novyn: porivnialna kharakterystyka radio "Era FM" ta "BBC Radio 5 Life" [Features of radio news: comparative characteristics of radio Era FM and BBC Radio 5 Life]. *Bulletin of Lviv Polytechnic National University: journalism, 3(910), 5–21.* <https://doi.org/10.23939/sjs2019.01.015>
- Hüllen, P., Karg, T. (2006). *Manual for radio journalists*. Deutche Welle.
- Lyzanchuk, V. (2006). *Osnovy radiozhurnalistyky* [Basic radio journalism]. Znannia.
- PO "Detector media". (2021, December 9). Monitoringh vechirnikh vypuskiv novyn "Ukrainskoho radio" za 22–26 lystopada 2021 roku [Monitoring of evening news programs of Ukrainian Radio for November 22–26, 2021]. *DM Suspilnoho.* <https://stv.detector.media/monitoring/read/7000/2021-12-09-monitoring-vechirnikh-vypuskiv-novyn-ukrainskogo-radio-za-2226-lystopada-2021-roku/>
- Symonina, N. (2012). Klyasyfikatsiia suchasnoho televiziinoho interv'iu [Classification of the actual television interview]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University: Philology. Social communications, 27, 180–184.* <https://dpspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/3874>

Oksana Zhuravska

Borys Grinchenko Kyiv University, Ukraine

CITATION OF SOURCES IN INFORMATION RADIO PROGRAMS

The Subject of the Study are the peculiarities concerning citation / quotation of sources in the Ukrainian information environment, based on the examples of news bulletin newscasts at all-Ukrainian radio stations of the talk format. It updates the issue specified, particularly, a saturation

of the media space with disinformation, fakes, propaganda, manipulations by data, etc. The neglectful attitude of the editorial offices to the checking of information sources, data accuracy, non-giving of the stage to all the participants in conflict situations, and the absence of expert comments lead to the violation of professional standards in the journalist materials to be on air. The result is a decrease of trust from the audience both to a particular media and to media employees in general. The risks of these consequences can be reduced by the systematic monitoring of the information segment of radio broadcasting and the formation of the monitoring results-based theoretic principles and practical recommendations for improvement, particularly, of the citation / quotation of information sources. Therefore, the aim of the article is to provide general information about the main types of citations in informational radio texts (documentary recordings — synchronies, indirect speech, marker words), some mistakes made by authors when working with them, and to develop recommendations for recording and editing synchronies.

The method of qualitative content analysis was used to study the information radio environment and to specify the peculiarities of source citation / quotation in it. News bulletin newscasts of all-Ukraine's radio stations of talk formats such as "Ukrainske Radio" ("Pershyi Kanal" and "Promin"), "Hromadske Radio", "Radio NV" served as the material for this analysis. The content analysis results allowed to establish certain tendencies concerning the citation / quotation influencing on information saturation of news reports, their correspondence to professional standards as well as the dynamics of air. They facilitate the news perception. Moreover, the information about the main ways of citation / quotation (sound bite, indirect speech, words-markers), and their content-and-structural peculiarities was summarized. Citation / quotations — sound bites are under special attention. By the form, the sound bites can be types of speech, interview, comment, etc., which are characterized by laconism, pungency and compactness. It also analyses the mistakes made by authors while preparing sound bites for air at the stage of information collection, content and structural coordination with the main text of the news report. The practical significance consists of recommendations on the citation / quotation of information sources following the professional standards. The research of the problem based on the example of local talk radio stations can be perspective.

Keywords: citation / quotation of sources; sound bite; interview; comment; radio; information program; news.

Стаття надійшла до редколегії 19.02.2022